

Téma 1 – Církevní legenda a Hájkova kronika

Otázky a úkoly:

1. Kdo byl oním dobrým otcem, na kterého radila královna rozpomenout se?
2. Jakým slovem byste nahradili dobové pojmenování „divové“ v poslední větě?
3. Srovnejte příběh Jana Nepomuckého s Janem Husem – v čem si jsou podobní a v čem se liší?
4. (Volitelné – přepište libovolný odstavec do současné moderní češtiny.)

Převyprávějte svými slovy obsah studovaného textu pro spolužáky v domovské skupině.

Text A

Léta 1383 [správně 1393].

Roku toho Václav [IV.] král oddal se na veliká neřády, hry, tance rozličné provozuje. Manželka jeho, jenž byla velmi ctná a šlechetná žena, za takové jeho nepořádné obyčeje se hanbila a jej samotně kárala, pravíc, aby se na svého dobrého otce rozpomenul, že jest on nikdá takových věcí neprovozoval, a kdož by takové věci před sebe bral, že jej míval v ošklivosti. Skrže takové trestání král proti své manželce se pozdvihl a vzal ji v velikou nenávisť, takže jest k ní hledal příčiny, aby ji mohl o její život připravit.

Nazejtří po slavnosti svatého Zikmunda povolav k sobě kněze Jana Nepomuckého, jenž byl mistr učení pražského a kanovník pražského kostela a králové zpovědník – a on jistě bál se Pána Boha –, i pilně se jeho vyptával, žádaje podtají, aby mu oznámil, jakých hříchův se králová před ním Pánu Bohu vyznávala. Kterýž odpověděl: „Králi, pane můj! Já toho jistě v paměti nemám, a i kdybych měl, nebylo by mi to slušné učiniti a vám také jistě slušné není se na to ptáti.“

Král rozhněvav se, kázal jej do těžkého podzemního vsaditi vězení, a nemoha na něm nic míti, poslal po kmotra svého, mistra popravného, kázal jej ukrutně mučiti a nemoha se na něm ani tak nic doptati, kázal jej nočním časem na most pražský vyvésti a svázaného do vody svrci a utopiti.

To když se stalo, té noci i druhé světla mnohá vidína jsou nad tělem jeho ležícím u vodě. Král, když o tom divu uslyšel, na hrad Žebrák odjel. A prelátí kostela pražského zvavše tělo to z vody u kláštera svatého Kříže, na hrad Pražský jsou je slavně nesli a s velikým náboženstvím v kostele svatého Víta proti oltáři Panny Marie Nanebevzetí pohřbili a kamenem přikryti rozkázali. Potom mnozí a rozliční se tu divové dáli a skrže to mnozí jej mučedníka Božího a svatého býti pravili.

Text B

Pro ilustraci zmíníme tři tzv. divy:

Za první se obvykle považuje uchování kusu tkáně z Janova jazyka, objevené při zkoumání ostatků více než 300 let po jeho smrti. Uchování právě jazyka si věřící vykládali jako důkaz Janovy mlčenlivosti a zachování zpovědního tajemství.

Za další se považuje záchránění malé dívenky Rozálie Hodánkové. V zimě spadla do řeky a prý byla pod ledovou vodou skoro půl hodiny, když v tom se náhle zastavilo kolo nedalekého mlýna a malá dívenka se objevila na hladině. Po několika minutách v teple se probudila a vyprávěla, že se jí pod vodou zjevil Jan Nepomucký a řekl, že jí zachrání.

Jiným příběhem je zázračné uzdravení Terezie Veroniky Krebsové v roce 1701. Dívka dostala do ruky nešťastný zánět, že jí po několika měsících ruka úplně ochrnula a podivně se scvrkla. Dobová léčba nepřinášela žádné zlepšení. Terezie se tak vroucně modlila k Janu Nepomuckému. Ten se jí jednou ve snu zjevil a ruku uzdravil, takže s ní mohla znovu pohybovat jako dříve.

Téma 2 – Odborný historický text

Otázky a úkoly:

1. Kdo je to kanovník, generální vikář?
2. Jaké důvody autoři textu podávají pro Janův tragický osud?
3. Co vyzdvihuje papež Jan Pavel II. na Janovi?
4. Srovnajte příběh Jana Nepomuckého s Janem Husem – v čem si jsou podobní a v čem se liší?

Převyprávějte svými slovy obsah studovaného textu pro spolužáky v domovské skupině.

Text A

Jan Nepomucký, kněz a mučedník. Správně se psal "z Pomuku". Studoval církevní právo, nejprve v Praze a poté v italské Padově, kde r. 1387 dosáhl doktorátu. Po návratu do Prahy se stal kanovníkem kolegiálního kostela sv. Jiljí a později kanovníkem vyšehradské kapituly. V r. 1389 ho arcibiskup Jan z Jenštějna jmenoval generálním vikářem.

Vztahy mezi arcibiskupem a králem Václavem IV. nebyly dobré. Král se snažil oslabit arcibiskupovu moc tím, že prosadí vytvoření nového biskupství. Mělo k tomu dojít ve chvíli uprázdnění opatského úřadu v kladrubském klášteře. Jakmile však tamější opat zemřel, mniši si zvolili nového a arcibiskup volbu potvrdil. Krále to rozzuřilo tak, že veřejně hrozil arcibiskupovi a jeho úředníkům smrtí.

Byla sjednána schůzka, na níž se měly sporné strany pokusit o dohodu. Král však místo smíru nechal zatknout čtyři nejbližší arcibiskupovy spolupracovníky, mezi nimiž byl i generální vikář Jan z Pomuku. Byli tvrdě vyslýcháni, dva z nich na mučidlech. Králův hněv se nejvíce obracel proti Janovi z Pomuku, polomrtvého po mučení jej dal vyvléci na most a svázaného svrhnout do řeky.

Text B

Stručně řečeno [Johánek z Pomuka] se dne 20. března roku 1393 ocitl v nesprávnou chvíli sice na správné straně, ale na špatném místě. Příběh historického církevního úředníka má jen málo styčných bodů s pozdějším legendárním podáním, které v průběhu času doplnily mnohé zázraky spojené s ostatky světce nebo přímo jeho osobou. Arcibiskupův generální vikář nezhynul proto, že by hájil nedotknutelnost zpovědního tajemství. Pokud měl co zamlčovat, pak to bylo nepochybně tajemství povahy politické, což však nečiní jeho smrt méně tragickou. O skutečném životě tohoto muže víme dnes jen málo; paradoxem je, že nejlépe známe až jeho poslední den.

Nebyl ani charismatickým kazatelem, ani geniálním právníkem, nýbrž mnohem spíše svědomitým a příčinlivým byrokratem v dobrém slova smyslu. Měl přitom všechny ctnosti řádného úředníka: vedle inteligence a vzdělání také poctivost, svědomitost a loajalitu vůči nadřízenému.

Text C

[V dopise papeže Jana Pavla II. z r. 1979 pražskému arcibiskupovi Františku Tomáškovu lze číst:]

Svatý Jan Nepomucký zemřel následkem mučení, jež postoupil, protože hájil práva církve a její svobodu proti zvlášť krále Václava IV. více než ostatní. Bez přímé souvislosti s touto skutečností se několik desetiletí po smrti Božího muže začala šířit zpráva, že král ho dal zabít proto, že se zdráhal vyradit zpovědní tajemství. Tak mučedník za svobodu církve začal být ctěn jako svědek svátostného tajemství.

Téma 3 – Zázračný jazyk

Otázky a úkoly:

1. Co si představujete pod slovem zázrak? Jak toto slovo užíváte v běžné mluvě? – porovnejte svou odpověď s možným řešením v textu.
2. Proč myslíte, že zvěsti o zázracích vznikaly a byly často součástí legend?
3. Jak dlouho po Janově smrti se konalo níže popsané zkoumání ostatků a objev jazyka?
4. Jaký umělecký sloh panoval v Evropě r. 1719?

Text A

Katolíci věřili, a někteří věří doposud, že Bůh může překračovat přírodní zákony, které jsou jeho dílem, a konat skutky, jež se vymykají možnostem lidského poznání. Zázraky připisované světcům nejsou podle křesťanské vírouky lidským dílem, nýbrž projevem Boží vůle.

Nadpřirozený jev věřící chápe jako znamení. Jestliže si Bůh vybere člověka, aby jeho prostřednictvím učinil zázrak, označuje tím současně svého vyvoleného, dokonalého křesťana, světce. Proto zkoumání a prokazování zázraků představovalo nejdůležitější součást kanonizačního procesu. Není třeba zdůrazňovat, že barokní člověk byl v duchu mentality své doby zvláště náchylný věřit na zázraky.

V době kolem svatořečení Jana Nepomuckého se zrodily desítky a stovky historek o domnělých zázracích uctívaného mučedníka. ... Součástí druhého beatifikačního procesu (prohlášení za blahoslaveného) se mělo stát i ohledání místa Janova posledního odpočinku a exhumace jeho pozůstatků.

Patnáctého dubna roku 1719 se proto celá komise i s přizvanými anatomy shromáždila ve Svatovítské katedrále.

Teprve v hloubce zhruba sto dvaceti centimetrů [Janova hrobu] našli kopáči zbytky dřevěné rakve, cáry černé a červené látky a posléze i kostru. Skelet byl neporušen; mučedník ležel s rukama zkříženýma na prsou a s hlavou obrácenou k oltáři.

Anatomové [doktoři, chirurg] s velikou pozorností kostru znovu skládali na připraveném pitevním stole pokrytém bílým ubrusem. ... Janova lebka byla naplněna hlínou a sakristán Potůček, který nesl relikvii opatrně ke stolu, ji poněkud naklonil, aby z ní zeminu vysypal. Na bílý ubrus před očima všech přítomných vypadl kus měkké načervenalé tkáně.

V očekávání zázraku byli jistě všichni. Před lékaři ležely na stole kosti muže uctívaného jako výmluvný kazatel i jako mlčenlivý zpovědník. Pokud by Bůh chtěl vydat znamení o svatosti svého kněze, nemohl by tak učinit výmluvněji než zázračným zachováním jeho jazyka. Proto o totožnosti relikvie od první chvíle nikdo nepochyboval. Přesvědčení se změnilo v jistotu, jakmile doktor Puchmann s ranhojičem Schutzbrettem našli tkáň skalpelem a konstatovali, že i vnitřní strukturou odpovídá skutečnému jazyku.

Text B

Relikvie – zázračně uchovaný jazyk – dlouhou dobu fascinovala mnohé odborníky a vědce. Dnes se již nabízí několik možných vysvětlení. Nejde ani o nadpřirozený jev ani o podvod. Histologický výzkum ukázal, že se jedná o kus mozkové tkáně. Uchování se vysvětluje zmýdlováním tkáně přeměnou tělesného tuku nebo vlivem plynů z bílkovin. Nápomocno celému procesu mohlo být i zvláštní prostředí katedrály.